

nino, ki se je vrinila v avtorjevo študijo o koroškem latenu med konec halštatske kulture (5. stoletje) in med pojav Keltov na Koroškem (konec 3. stoletja oziroma začetek 2. stoletja; str. 665).

Glede na dodatek »Zur Gliederung der Latenenkultur in Slowenien« je pripomniti, da avtor ne poda natančnejše kulturne in etnične slike po koncu železne dobe v Sloveniji (posebno na Kranjskem), čeravno vidi v kranjskih najdiščih vso histvenost za razumevanje koroškega železodobnega materiala (str. 596). Latensko kulturo Slovenije vidi avtor le v najdbah iz Mokronoga, Šmarjete, Formina in Podzemlja, torej le v keltskih najdbah, ne omenja pa mlajšega železodobnega gradiva iz Vač, Vinice, Idrije ob Bači, Sv. Lucije, Vinjega vrha, Šmihela, Novega mesta, Valične vasi itd., ki kaže ilirske včasih pa tudi — čeravno skromne — keltske elemente. Latensko, bolje rečeno latenodobno (mlajšo železodobno) kulturo, med koncem starejše železne dobe in med prihodom Rimljanov, lahko razvrstimo v Sloveniji po etnični pripadnosti v tri skupine: v čisto ilirsko, čisto keltsko in v skupino ilirsko-keltske mešanice (n. pr. Japodi). Kulturna tvornost teh skupin je v določeni dobi istočasna, zato ni upravičeno uporabljati za obdobje mlajše železne dobe oznako »latenska kultura«, posebno še, če pod to oznako razumevamo keltsko tvornost. — Sicer je pa datacija starejše in mlajše keltskolatenske kulture v Sloveniji popolnoma v skladu z danes poznanim gradivom.

Ob navedenih pomislekih pa avtorjeva študija ne izgubi ničesar na svoji pomembnosti. Nasprotno! S to študijo smo dobili eno izmed temeljnih del tudi za keltsko zapuščino na Slovenskem. Bila bi še popolnejša, če bi vsebovala ustrežajočo arheološko karto.

France Staré

Festschrift für Rudolf Egger, Beiträge zur älteren Europäischen Kulturgeschichte, Band I, Klagenfurt 1952, Verlag des Geschichtsvereins für Kärnten, str. 454.

Dr. Rudolf Egger, vseučiliški profesor dunajske univerze in član tamojšnje Akademije, je dopolnil meseca aprila l. 1952 70 let svojega življenja. R. Egger je kot profesor vzgojil nešteto mladih arheologov, tako teoretično kakor praktično. Njegova predavanja so odsev njegovega globokega znanstvenega dela, ki se giblje na področju klasične in starokrščanske arheologije. Ravno raziskovanje starokrščanskih objektov ga je pripeljalo v naše kraje ob morju, v starodavno Salono, kjer je obdelal in tudi časovno opredelil vse znane spomenike odtod. (Forschungen in Salona III, Wien 1939, Der altchristliche Friedhof von Marusinac, bearbeitet von Einar Dyggve und Rudolf Egger.) Za Slovenijo v antiki je pa zelo važno njegovo delo, ki je izšlo še med prvo svetovno vojno, v katerem obravnava mnogo starokrščanskih stavb Norika. (R. Egger: Frühchristliche Kirchenbauten im südlichen Norikum. Sonderschriften des österr. Arch. Institutes in Wien, Bd. IX.) Brez dobrega poznavanja te knjige si ne moremo niti misliti arheologa naših pokrajin. Prof. Egger je takoj po prvi svetovni vojni praktično sodeloval pri izkopavanjih v Stobiju. K raziskovanju kasnoantičnega pribežališča na Duellu v bližini Bistrice ob Dravi, kjer je delal obenem z nemškim Arheološkim inštitutom, je pa pritegnil tudi nekaj mlajših jugoslovanskih arheologov in jih uvedel v sistematično znanstveno izkopavanje. Nikdar ni pretrgal zveze s svojimi znanstvenimi kolegi in tudi ne z mlajšimi sodelavci. Izraz teh njegovih zvez je ravno ta spomenica, ki je pravzaprav samo njen prvi del. V tem delu sodelujejo samo sotrudniki iz inozemstva, dočim sta drugi in tretji del namenjena avstrijskim oziroma koroškimi znanstvenikom. Spomenica je urejena po državah, ne pa tematično, da bi bila najprej obdelana predzgodovina itd. Uredili so jo pa po državah takole: Bolgarija (4), Danska (1), Nemčija (10), Francija (1), Vel. Britanija (2), Italija (8), Jugoslavija (7) in Nizozemska (1).

Bolgarski znanstveniki so prinesli podatke, ki obravnavajo zelo zanimive epigrafske spomenike in pa poznani motiv Traškega konjenika, For-

tuno, Heraklejevo zveze z Dionizom in tip nekaterih svetišč v votlinah.

G. Behrens dokaže v svojem članku o kasnolatenski barvani keramiki, da je nastala iz dveh prvotnih form. Početki barvanja pa kažejo na zgodnji latèn v Champagni. Priložen je zanimiv zemljevid, ki kaže razširjenost teh posod. K temu pripadajoči tekst z literaturo spolnjuje karto s petimi tabelami.

Fritz Fremersdorf, znani poznavalec stekla iz Kölna, opisuje rimsko čašo, ki se zožuje proti dnu in na kateri so upodobljeni štirje rimski gardisti. Ti spadajo v pokonstantinski čas. To dejstvo dokazuje labarum s krščanskimi insignijami, ki so v tem primeru šesterokrake zvezde. Ta znak najdemo tudi na čeladah Konstantina Velikega, in sicer na denarjih, ki so kovani v Sisciji v času med 317 in 320 po Kr. Tudi sicer je poznano tako variiranje Kristusovega monograma na svetilkah. Na zgodnjekrščanskih napisih je pa ta zvezda celo osmerokraka. Tudi način, kako je brušen ta kozarec, govori za kasnoantično dobo. Obravnavana čaša ima le slabo vdolbene obrobne črte in surovo izdelano notranjo površino. Kozarec je nedvomno eden najboljših izdelkov, kar jih pozna kasnoantična steklarska umetnost v Kölnu.

M. Gelzer je na novo obdelal napis na bronasti ploščici, ki so jo našli junija 1. 1947 v Maglianu. To mesto je v bližini Viterba. Vsebina se nanaša na sklep senata, kakšne časti naj se izkažejo Germaniku, ki je umrl leta 19 po Kr. v Antiohiji. V zvezi s tem obravnava avtor tudi razne oblike senatovih sklepov, na kakšen način so postali zakoni itd.

A. Gerkan nam poda najprej geografsko konfiguracijo antičnega Rima, nato pa ugotovi, da je tvoril nekoč Palatin s Celijem eno samo visoko planoto. Sele s časom so jo razne prirodne moči, predvsem vode, tako razorale, da imamo že v najstarejšem zgodovinskem Rimu tri griče. Ta razvoj je pospeševala človeška roka.

H. U. Istinji nam dokaže, kako in kdaj so vpeljali naslov Nobilissimus Caesar. Prvi ga je dobil že za časa Septimija Severa njegov sin Geta. Smisel in pravni pomen tega naslova je že davno nesporen. Manj poznano pa je dejstvo, zakaj je prišlo do tega naslova, in njegov razvoj. Kar se tiče cesarja Komoda je avtorjev zaključek ta, da je bil cesar že po rodu sin cesarja in torej nobilissimus med vsemi nobiles. Saj je bilo mnogo senatorskih rodbin, ki so bile starejše kot njegova, a on sam je bil še več kot njegov oče, saj je bil že rojen kot cesarjev sin, torej nekako v škrlatu. Okrog leta 300 po Kr. pa je pripadal ta naslov vsakemu članu cesarske rodbine.

H. Müller-Karpe obdelava material nekega halštatskega groba, ki so ga odkopali leta 1872 pri Beljaških Toplicah. Inventar je obsegal zakrivljen nož s tulcem za nasajanje, bronasto iglo z več okroglimi glavicami, kos bronaste žice, več fragmentov meča z masivnim držajem in polmesečno britvico. V isto kulturno stopnjo kot ta grob prištevata pisatelj med drugimi še tudi gomilo iz Podzemlja v Beli Krajini. Ta gomila kakor tudi grob iz Beljaških Toplic spadajo v zgodnje halštatsko razdobje, s katerim se ujema v Italiji Este II.

Dalje obravnava južnoalpsko področje, kjer je živelo v času od 1000 do 800 pr. Kr. več plemen. Prebivali so v pokrajinah, ki so bile primerne za naselitev in so se bavili predvsem s poljedelstvom in živinorejo. V tem pogledu je najbolj znana slovenska Dravska dolina od Ruš do Hajdine, kjer poznamo sedem pokopališč z žarami.

Manj znana je skupina okrog Novega mesta. Verjetno je še tretja taka skupina v okolici Celovca. Nosilci te kulture niso bili ravno preveč bogati, v velikem nasprotju z naseljenci 7. stoletja, ki pripadajo gotovo enemu najbogatejših razdobj. Takrat je bila že izpeljana diferenciacija prebivalstva. Porabljali pa so v velikem obsegu že tudi železo.

Grobovi iz Podzemlja in iz Beljaških Toplic so nastali v 8. stoletju in pripadajo prednikom cvetoče kulture 7. stoletja.

Prof. Ölmann iz Bonna obravnava v članku o glinastih vratih sv. Ilarija iz Intercise, čemu so služila, in našteva že celo literaturo, ki je o tem vprašanju nastala. Navaja mnenja, ki trdijo, da so ta vrata služila za luč ali za model itd. Ölmann misli, da je bila to kadilnica, ki so jo rabili pri raznih obredih, posebno pri pokopavanju, kar dokazuje stena, ki je na vseh straneh prevrtana. Da je kos iz Intercise imel obliko vrat, pa razlaga pisatelj tako, da je z vrati mišljen prehod v onostransko življenje.

Petrikovits Harald opisuje tako imenovani praznik trojanskega jahanja, ki so ga priredili mnogokrat v Rimu in drugih italjskih mestih. Pri merja ga s plesom Geranos na Delosu in ugotovi, da sta Troja-jahanje in Geranos-ples drug drugemu tako podobna, da moramo vsekakor zelo previdno gledati na njihovo kulturno zvezo. Za Troja jahanje so bili udeleženci posebno lepo oblečeni in so verjetno nosili na glavi čelade z maskami. Podobne čelade poznamo iz novejšje skupne najdbe čelad iz Straubinga ob Donavi.

Fernand Benoit: L'Ogmios de Lucien et Hercule Psychopompe.

Pisatelj Lucijan je videl v neki vili v Ronski dolini podobo Herakleja-Ogmiosa. Heraklej je tukaj upodobljen kot starček, oblečen v levjo kožo, ki drži v eni roki bat, v drugi pa napet lok in vleče množico ljudi, ki so z verižicami privezani na njegov jezik. Slika je predstavljala simbol zgovornosti. To interpretacijo je znanost splošno sprejela. Avtor porabi kot primerjalni material odrezane glave, ki jih je bilo mnogo v južni Galiji, Grčiji, Etruriji, Iberiji itd., in ki so pogosto združene s predstavo podzemeljskih živali: Sfingo, Cerberjem. Avtor meni, da glava ni vedno znak sovražnikove glave, ampak lahko tudi sedež duše. Slika glave je prvotno fetiš (n. pr. Meduzina glava), ki varuje bitje v tu- in onostranstvu pred sovražnikom.

Na nagrobni vazi iz Lavella v Lukaniji je med drugimi prizori upodobljena tudi ženska glava z vratom, od katere vodijo verižice do dveh petelinov s človeškimi glavami. Ti petelini bi spravljali celo apotropaično sceno v zvezo s posmrtnim življenjem. Petelin pomaga pokojnikovi duši na potu v Had, prebuja svetlobo in odganja duhove.

Odrezane glave imajo apotropaičen značaj, združene s pticami pa igrajo celo religiozno vlogo. Avtor misli, da predstavlja verižica magično vez z onostranstvom. Mnogokrat je uklonitev povezana s predstavo o smrti.

Verižice na podobi Herakleja-Ogmiosa so torej simbolična vez, ki veže barbarska ljudstva z novo religijo, katere prvoborec je Heraklej.

Heraklej je mnogokrat upodobljen kot vodja ljudi; v tej vlogi se sklada s Hermesom ter je njegov kult tesno povezan s posmrtnim življenjem. Funkcija Herakleja Psihagoga ga je približala Hermesu.

Dalje obravnava pisatelj srednjeveško kontinuiteto (na cerkveni skulpturi) teh simbolov in alegorij, ki so premalo upošteevane in raziskane kot viri, ki bazirajo na antiki. Razen tega pa kažejo silno zakoreninjenost teh predstav v Galiji in ustrezajo keltskim religioznim konceptom.

Barb Alfons trdi, da predkeltska in verjetno tudi predilirska, t. j. venetska boginja Noričanov v Halštatu ni bila različna od boginj Rethie in Orthie. V rimskem času jo poznamo kot boginjo plodnosti in čuvarko zemeljskih zakladov. S prihodom Rimljanov je morala najvažnejša noriška boginja dobiti tudi Rimljanom razumljivo ime. Od vseh božanstev se ji je najbolj približal tip Iside, ker je zaščitnica mater, deklic, zavetnica nosečih, zdravnica in tista, ki daje zemlji plodnost.

Erik Birley slika v svojem članku »Norik, Britanija in rimska vojska« na temelju epigrafskega in drugega materiala razmere med rimsko armado v Britaniji in navaja, v koliko so bili tudi Noričani tam v posadki. Precej govori tudi splošno o razmerah v rimski armadi, ki jo dobro pozna, saj je že tudi prej pisal o njej; naslanja se pa tudi na Ritterlingov članek v PWRE. Najprej govori o Noričanih, kje povsod so služili v legijah.

V Britaniji je bila II. Adiutrix, ki je bila formirana leta 69 pa je leta 89 po Kr. že zapustila Britanijo.

Iz napisov, ki jih natančno obdeluje, zvemo marsikake zanimive posebnosti. Tako nam n. pr. napis št. 1 kaže, da je neki Q. Valerius Q. f. Cl(audia) Fro(n)to iz Celja služil v II. legiji Adiutrix. Umril je, ko je bil star 50 let, služil pa je, kakor spoznamo iz napisa, najmanj 20 let. Verjetneje pa je, da je služil čez 30 let in da je bil prej v kaki drugi legiji.

Od Claudijevega vpada v Britanijo dalje je tvorila posadko v Britaniji tudi legija II. Augusta. Vendar v tem oddelku za tedaj še ni bilo noriških vojakov.

Legija VI. Victrix je prišla v Britanijo s Hadrijanom leta 122 in je postal York njena stalna baza. Iz napisa št. 3 zvemo, da so bili v tej legiji poleg drugih tudi Italci in Noričani.

Legija XX. Victrix je že od prvega pričetka pripadala britanski armadi. Iz napisov št. 5 in 6 spoznamo, da sta v tem oddelku služila tudi dva Noričana iz Celeie in eden iz Teurnie. Dočim sta bila prva dva prej v vojski, je ta iz Teurnije služil verjetno šele v 2. stoletju.

Imamo pa še tudi nekaj vojakov, o katerih ne vemo, v kateri legiji so služili. Iz napisa št. 8 vidimo, da je služil po vsej verjetnosti v eni od legij tudi neki Noričan iz Viruna; napis št. 9 omenja M. Sextija iz Celeie. Morda je bil iz Celja tudi neki Tertinius, ki ga omenja napis št. 10.

Pri auxiliarnih četah navaja najprej nekaj splošnih podatkov po Domaszewskem. Iz napisa št. 11, katerega so našli v Hallouchestersu ob Hadrijanovem zidu, zvemo za dva brata Messoriusa, ki sta tukaj služila verjetno v prvi polovici 3. stoletja. Napisi št. 12, 13 in 14 so iz Norika ali pa iz Britanije in omenjajo čete, v katerih so posamezniki služili.

V poglavju o legijskih centurijah govori o enem izmed njih, ki je delal pri Hadrijanovem zidu (napis št. 15 in 16). Iz napisa št. 17 po spoznamo, da so se tudi Noričani takoj lahko rekrutirali za gardo. Napis je iz 3. stoletja. Napis št. 18 govori spet o centuriju, za katerega ni izključeno, da bi bil Britanec. Avtor omenja na tem mestu, da niso premeščali samo posameznih centurijev iz ene province v drugo, marveč tudi cele centurije. (CIL V, št. 7560.)

Ko govori o veksilacijah, omenja, da so ta izraz pričeli uporabljati v 3. stoletju za detachemente, ki so obstajali iz različnih oddelkov vojske. V 4. stoletju je pa bila to označba za združenje več kavalerijskih oddelkov. Napis št. 19 govori o veksilaciji, ki je obstajala iz Noričanov in Retijcev.

O konjenikih rimske armade je pisatelj že prej pisal. Tukaj omenja tri može iz Norika, ki so služili kot konjeniški častniki v Britaniji, nadaljnja dva pa sta imela posredno zvezo z Norikom. V napisu št. 20 je omenjen neki C. Calcinus Tertianus, ki je bil doma iz Celja. Napis št. 21 priča o poveljniku kohorte, ki je po rodu iz Celja in je prišel v času Flavijcev s tem oddelkom v Britanijo. Kasneje je postal tribun legije VII. Cl. p. f. V napisu št. 22 se omenja neki T. Attius Tutor, ki je naredil izredno lepo vojaško kariero in je bil po rodu iz Flaviae Solvae. Verjetno je poveljeval v Britaniji leta 161 po Kr. ali pa nekoliko pozneje. Za osebe, ki so omenjene v napisih št. 23 in 24, ne moremo ugotoviti kake posebne zveze z Norikom.

Med omenjenimi senatorji je še neki C. Memmius Fidus Iulius Albinus, ki je bil namestnik v Noriku in »consul designatus« leta 191, a je prej služil v Britaniji pri legiji II. Avgusti.

Carlo Anti, Rilievo teatrale Romano da Castel S. Elia. V kastelu sv. Elije so našli ob nekdanji cesti Via Amerina, t. j. 40 km zračne črte severno od Rima, marmorni relief in tudi nekaj napisa. Relief je razdeljen v dve polovici. V spodnji so upodobljene dirke v cirkusu »Maximus«, v zgornji pa prizor iz gledališkega življenja.

Dekoracijo tega gledališča sestavlja rimsko stebrišče, ki sestoji iz osmih stebrov; nad njimi so stene s timpanoni, v katerih stoje muze. Ta

tip odra se ujema s predavgustovim tipom in izvira naravnost iz helenističnega odra, kakor nam ga dokazujejo gledališča v Segesti, Tindari itd. Ta relief je dokaz za aklamacije ob koncu predstave uradniku in njegovim sodelavcem, ki so skrbeli za igre. Ob tem dobimo tudi vpogled v slavnostne igre v Falerijih, ki so jih priredili Junoni na čast. Prvič je tudi dokumentiran običaj končnega kora, ki ga pojejo deklice po igri v čast tej boginji. Tako dobimo jasno sliko o obliki in nalogi siparie.

Gi. Bovini obravnava sprednjo stran Teoderikovega Palacija, kakor je upodobljen na mozaiku sv. Apolinarija Novega v Raveni. Arheologi in umetnostni zgodovinarji trdijo, da je palača, ki je upodobljena na omenjenem mozaiku, tista, ki jo je zgradil Teoderik. Teoderikov lik pa bi bil v sredini med Romo in Raveno. S to zadnjo trditvijo pa se mnogi učenjaki ne strinjajo.

Brusin Giovanni razpravlja o mestu, na katerem je stal v ranokrščanskih cerkvah Norika in Venecije oltar. Nekateri (Gnirs) so trdili, da je stal oltar med črto obeh prižnic. V baziliki z apsido pri Belliniji je pa stal sredi apsidalnega kroga. V Gradežu je bila nad primitivno cerkvijo sv. Elije zgrajena druga z apsido. V tej je stal oltar, kakor kažejo sledovi blizu apsida. V cerkvi sv. Marije v Gradežu, ki je imela notranjo apsido, so našli oltar in situ poleg apsidalne ali črte prezbiterja. V cerkvi sv. Eufemija, ki jo je zgradil patriarh Elija (571—588), stoji oltar v prezbiteriju, a je ločen od ostale cerkve z ikonostasi.

V Istri (Poreču, Akvileji in Gradežu) in v jadranskih deželah na splošno niso poznali apsid. Predevfrazijanska cerkev 5. stoletja in tudi sama evfrazijanska cerkev je imela oltar v prezbiteriju. O vprašanju, kje je pa v 4. stoletju stal oltar v oratoriju, so mnenja različna.

Tudi v Pulju in v Vicenci so imeli oltar v prezbiteriju. Vpliv, ki ga je imela Akvileja v rimskem času, se kaže tudi v krščanski dobi.

V Noriku, ki ga je v cerkvenem pogledu obdelal ravno R. Egger, je v pokopališni cerkvi v Teurniji (St. Peter in Holz) oltar v obsegu polkrožne apsida. Podobno je v cerkvi v Aguntumu (v bližini Lienza). Oltar stoji slično kot v Teurniji. Isto velja tudi za oltarje, ki so jih našli v Meglariji in Gratzerkoglu ter na Gosposvetskem polju.

Na Ulrichsbergu, kjer je starokrščanska cerkev iz 5. stoletja, je oltar izven obsega apsida. Na Duellu je oltar v okviru prezbiterja.

V Lavantu, kjer je našel Miltner ostanke starokrščanske bazilike iz konca 5. stoletja, je oltar pred prezbiterijem, torej v prostoru za vernike »in quadratum populi«. Dalje navaja avtor mišljenje raznih starih cerkvenih pisateljev, ki pišejo o oltarju in njegovi legi. Opíše tudi še posamezne zidane dele cerkvene opreme (prižnice, transenne, plutei itd.) in njihovo mesto glede na oltar. Dalje ugotovi, da je bila prva javna cerkev zgrajena v Akvileji takoj po milanskem ediktu leta 313, in da jo je škof Teodor kmalu povečal. Kasneje so to baziliko še povečavali in se je tako relativno spreminjala tudi lega oltarja.

Calderini Aristid pojasnjuje ostanke antične utrdbe, ki leži danes v predmestju Milana. V kotu med cesto Vilangeri in S. Vittorio, severno od bazilike, je po avtorjevem mnenju morda neka večja zgradba, ki je pripadala cesarju, mogoče kak mavzolej ali kaka cesarska vila suburbana. Židovje ne more biti kasnejše kot iz 5. stoletja.

Attilio De Grassi opisuje svinčeno tablico z zagovori, ki so jo izkopali leta 1942 pri nekdanjem Oescusu v Dolnji Meziji. Razvozlati ta tekst ni bilo ravno lahko. Prof. De Grassi je analiziral vsako vrsto posebej in je prišel do rezultata, da želi oseba, ki se zaklinja, drugi osebi in njenemu služabništvu vse telesne muke, kakršne je doživljala sama in še več. Med deli telesa so omenjeni tudi možgani. To je prva tabula defixionis v latinskem jeziku, ki so jo našli v Spodnji Meziji. Oescus je bilo eno nastarejših mest plemena Tribalov ob izlivu reke Isker v Donavo. Bilo je dolgo časa vojaško taborišče, dokler se po odhodu legije ni razvilo v kolonijo italskih

veteranov. To se je zgodilo za časa Trajana. Vsi novi kolonisti so uporabljali tako v zasebnem kakor tudi v javnem življenju latinščino. Zato je mogoče, da je živel v tem kraju nekdo, ki ni poznal samo vseh magičnih form, ampak tudi književno latinščino, da je pravilno uporabljal književne izraze. Kar se tiče datacije, je De Grassi nasprotnega mišljenja, kakor so bili dosedanji strokovnjaki, ki so pripisovali to tablico tretjemu stoletju. On namreč trdi, da je ta tablica iz 2. stoletja po Kr. Take table, s katerimi so posamezniki prišli v zvezo s podzemskimi božanstvi, so polagali največkrat v grobove. Ta tablica je mogoče ležala skupaj z drugimi predmeti prvotno v grobu, našli so jo pa v antičnem gradbenem materialu.

Od italijanskih prispevkov sta kar dva, ki obravnavata rimske antične ceste. Prvi je članek Fracara Plinija iz Pavije, v katerem opisuje zgodovino, potek in posebnosti ceste, ki so jo v antiki imenovali Via Postumia. To je ena izmed rimskih cest v severni Italiji, ki so nastale v teku 2. stoletja. Vodila je od Genove do Akvileje. Zgraditi jo je dal konzul Sp. Postumius Albinus leta 148 pr. Kr. Namen te ceste ni bil, da poveže Genovo z Akvilejo; njena važnost pa je bila v tem, da je tvorila neke vrste bazo proti severnim keltskim plemenom, kjer se je romanizacija šele pričela. Pri opisu trase se avtor zelo ozira na razne terenske mere in omenja mnogo rimskih najdb na tej cesti, posebno posamezne miljnike. Na posameznih važnih mestih ali pa pri določitvi nekaterih razdalj se poslužuje tudi raznih itinerarijev in tabule Peutingeriane. Mnogokrat mu dobro služijo tudi srednjeveške listine, n. pr. tiste, ki omenjajo jarek ali cesto kot mejo v bližini kraja Postojne. Smer in kraje, skozi katere je ta cesta vodila, zelo podrobno opisuje do Akvileje. Nastopa pa proti mnenju, da bi vodila Via Postumia čez Okro (Hrušica) itd., temveč trdi, da se je Via Postumia pričela v Genovi in končala v Akvileji. Priložene karte, na katere se pisatelj oslanja, služijo kot dobro dopolnilo.

G. Lugli, znani organizator in vodja pri veliki karti rimskega imperija, je obravnaval mater rimskih cest Vio Appio od Rima do Otrantskega preliva.

V zelo pregledni razpredelnici primerja tabulo Peutingeriano s podatki drugih antičnih pisateljev. Navaja tudi razdalje in kraje, ki ustrezajo antičnim naseljem. Posebej omenja še naloge posameznih postaj bodisi mutationes, kjer so premenjavali konje, bodisi mansiones, kjer so potniki prenočevali. Nekateri so prenočili v tem, drugi pa v drugem kraju ob isti cesti; zato so v različnih potopisih in kartah naznačena različna imena. Pri natančnem opisu te ceste se je avtor najdalje zadržal pri krajih z dvomljivo lego ali v primerih, kjer je več različnih mnenj glede na njihov položaj.

Kot zaključek je prinesel avtor opis potovanja Oratia in Oktavijanovih poslancev leta 38 pr. Kr., ki so potovali iz Rima do Brundisiuma 15 dni. Tu ima naznačeno točno razdaljo od enega prenočišča do drugega pa tudi, koliko časa so rabili za to pot.

K. Mayer iz Bozena opisuje Nimpheum iz sv. Lovrenca v Bistriški dolini, ki so ga odkrili leta 1934 pri graditvi državne ceste vzhodno od St. Lorenca. Na hriščku »Sturmbüchel«, ki se dviguje 20 m relativne višine nad cesto, so našli močno rimsko zidovje poligonalne oblike, ki so ga pa uničili. Poleg drugih manjših predmetov in denarjev (zadnji je bil Gracijan) so našli tudi polovico pravokotne grobne fontane, ob kateri sta stala (sedaj zelo fragmentirana) Amor in Psiha. Fontana iz St. Lorenca ima vse značilnosti podobnih poslopj iz 1. stoletja po Kr., vendar jo avtor zaradi zakasnelosti rimskih kulturnih pridobitev v alpskih krajih postavlja v 3. ali 4. stoletje, kar bi potrjevali tudi najdeni denarji. Šele s cestami, ki jih je gradil Septimij Sever, se je odprla Bistriška dolina in šele takrat je nastala tudi naselbina Sebastum. Osmerokotna zgradba pa je bila po vsem sodeč svetišče Nimpheum; t. j. svetišče — vodnjak. To posebno dokazujejo majhne najdbe, in sicer marmorna spolija, ki so obdajala stene kolenčaste oblike; nekatera so celo profilirana. Dalje so našli tudi železne okove vrat. Odpadli omet deloma z rastlinskimi ornamentami in mnoge zidne ter strešne opeke

dokazujejo isto. Avtor zaključuje, da gre za tako imenovano osmerokotno keltsko svetišče s hodnikom okrog, ki ima v sredini višjo celo. Njegova površina znaša 118 m². Svetišče je obrnjeno proti vzhodu; okoli vodeči hodnik je pokrit z opeko, streha pa je pultasta.

Takih svetišč so našli precej, n. pr. v Aleziji Apolonovo svetišče itd. Nekaj keltskih svetišč, n. pr. Martu Latobiusu je odkril ravno R. Egger, kateremu je posvečen tudi ta članek.

Iz iste šole kakor Egger, t. j. iz avstrijskega arheološkega inštituta, izhaja tudi dr. Mihovil Abramić, ki je napisal članek o antičnih kopijah grških skulptur iz Dalmacije.

Vzhodna jadranska obala ni prišla samo v političnem pogledu zgodaj pod vpliv Italije, ampak tudi v umetnosti, zlasti skulpturi. V splitski muzejski zbirki je ohranjen torzo iz italijanskega marmorja, ki ga primerja Abramić z znanim westmacottijskim atletom iz Londona, ki predstavlja eno izmed mnogih kopij Polikletovega dleta.

Iz Aequma (Čitluk pri Sinju) izvira Heraklejeva glava nadnaravne velikosti kakor tudi roka, ki oklepa buzdovan. Abramić misli, da je to kopija grškega originala, ki je izdelana posredno po Lisipovem Heraklejevem kipu. Smatra ga za delo 1. stoletja.

Samo ohranjeni torzo muskulozne postave, ki je privezana na drevo, pripada Marsyasu; našli so ga v Saloni. Tudi glava nekega satira iz marmorja, visoka 15 cm, ki so jo našli v Ager Jadertinus, je danes v splitskem muzeju. Torzo ribiča je kopija nekega dela mlajšega helenizma (marmor). Upodobljen je v tretjini naravne velikosti. Spada v genre skupino helenistične skulpture.

Leta 1938 so našli v Saloni torzo znane Artemide iz Efeza (ital. marmor). Abramić misli, da so si bili Saloničani svestni, da sta ilirska Thana in Artemis nekaj sličnega. Spodnja stran je razdeljena na tri polja z grifoni. Risba iz splitskega muzeja predstavlja poprsni del ženske statue, ki je razdeljen v tri okrašena polja. Pisatelj je mnenja, da je to poprsje Hekate, zgoraj s Solom in Seleno, v sredini so tri gracije med dvema rogoma obilja, spodaj pa Nereida, ki jaha na hipokampu. — Verjetno je, da je to poprsje del večjega marmornatega kipa, ki predstavlja Hekato.

Leta 1934 so našli v neki edikuli na forumu v Aequmu 171 cm visok kip iz finega belega marmorja. To statuo, ki jo ima avtor za kip ilirske Thanase, bi po interpretaciji romani smatrali za Diano. Analogno z drugimi figurami jo stavlja avtor v konec 2. stoletja. Tudi relief z Artemido in Panom, ki sta bila vklesana v steno pred vrati Aequma, je danes v sinjskem muzeju. Avtor navaja celo vrsto takih v skalo vsekanih reliefov in jih namerava ob priliki publicirati. V trogirskem samostanu sv. Nikole je ohranjen fragment marmornega reliefa, ki predstavlja boga ugodne priložnosti Kairosa. Po avtorjevem mnenju je ta relief najbližji Lisipovemu Kairosu. V splitskem muzeju je rekonstrukcija celega lika v marmorju. Zelo slabo ohranjen fragment reliefa, ki je bil že večkrat objavljen in predstavlja voz s konji in zraven stoječi ženski figuri, tolmači avtor kot Venero, zlasti zato, ker je gornji del telesa večje figure do kolen gol in drži ta ženska v levi roki jabolko. Drugi pa mislijo, da predstavlja ta relief rop Leukipovih hčera.

Dalje našteva pisatelj še nekaj spomenikov iz stare Enone (Nina), ki so pa danes po drugih muzejih. Mnoge zelo lepe slike in tudi mnogi detajli dajejo čitatelju pravo predstavo o umetninah, obravnavanih v Abramićevem članku.

Baš Franc opisuje neko gradišče in več nasipov iz okolice Novine v bližini St. Ilja. Vzhodno od železniške proge Graz—Maribor se širijo od kolena reke Mure pri Špilju proti jugu okrog 350 m visoke gorice, ki jih nizka sedla ločijo v več manjših skupin. Po glavnem grebenu gre avstrijsko-jugoslovanska meja. Ker ležijo te utrdbe ravno na tej meji, je pritegnil dr. Baš k raziskovanju tega gradišča še profesorja graške univerze

† dr. W. Schmida, da sta si ga skupno ogledala. Pred nasipi so odkrili sedem gomil v višini 0,51—2,31 m in do največjega premera 5,21 m. Preiskane halštatske gomile niso dale nobenih važnejših rezultatov, ker so bile po avtorjevem mišljenju že vse prekopane. Gradišče samo obstaja iz severne glavne utrdbe, iz srednjih nasipov in iz predutrdbe, pred katero so našli omenjene gomile. Profesor Schmid je našel pri sondiranju keltski denar, s čimer je tudi dana nekaka podlaga za znanstveno raziskovanje. W. Schmid je pri svojem zahodnem delu utrdb našel ostanke palisad, česar avtor na vzhodni strani ni mogel ugotoviti. Tudi nikjer drugje ni našel avtor razen nasipov iz zemlje nobene zidane rampe ali zidovja, ki bi ojačevalo nasipe. Edino na predutrdbi je našel posamezne črepinje iz porozne temnosive in črne ilovice. Tudi dva štiri metre dolga poizkusna jarka na vzhodni strani nista dala nobenih rezultatov. Pač pa je W. Schmid v svojem sektorju našel več ostankov zidov in tlaka, ki ga je razložil kot svetišče. S tem se pa avtor ne strinja in smatra mnogo teh gradbenih ostankov za dele nekdanjih gospodarskih poslopij (kozolcev). Nekoliko ostankov keramike, ki jo je našel avtor, stavlja v isto razdobje, kot je keramika gradišč s Pohorja. Našel je tudi nekaj keramike z valovnico, ki jo pa smatra za mlajšo. — Čeprav so bili rezultati petdnevnega izkopavanja precej revni, prištevava Baš to gradišče glede na najdbo denarja k Frauenbergu pri Lipnici in Pošteli na Pohorju, glede na keramiko pa h gradiščem na Pohorju.

J. Klemenec je ugotovil v svojem članku »O ženskem gotskem grobu iz okolice Subotice«, da pripadajo neki okraski in neke vrste denarja gotski ženi, ki je umrla okrog leta 382 po Kr. To dokaže ob primerjavi z najdenimi in že datiranimi predmeti.

Profesor Lukman tolmači krstni obred, pri katerem pihne krstitelj ob krščencu, z davno rabo tega običaja, ki ga omenja že Tertulijan v svoji knjigi »De Paenitentia 7, 7—9«.

Profesor A. Mayer iz Zagreba ugotavlja pri Homerju mnoga ilirska imena. Homer n. pr. ne pozna Makedoncev, ampak samo Peonijce, ki so prebivali ob reki Axiosu in so prišli na pomoč Trojancem. V času perzijskih vojn so stanovali s svojimi manjšimi plemeni v stavbah na koleh. Herodot, VII, 73, poroča, da se je en del Brygijcev odselil z Balkana v Malo Azijo, kjer so jih prekrstili v Frigijce. Ob peonski severni meji od zgornjega Axiosa in Belega Drina do Niša so živeli Dardanci, ki jih Strabo, VII, 3, tudi smatra za Ilire. Tudi to plemo je bilo po Homerju zaveznik Trojancev. Homer misli, da so se preselili z Balkana Brigijci in Dardanci, kakor je avtor že prej omenjal, potem pa še Mizijci in Thynejci. V Troji so v VII. b. sloju arheološko dokazani Iliri; zelo verjetno pa je, da so se v tej deželi dalje časa naseljevali.

Mayer trdi za Peonijce, da so pripadali Ilirom tudi zaradi tega, ker jih noben antični pisatelj od Homerja naprej ni smatral za Grke. V tem je močno nasproten Bellochu. To dokazuje tudi ime Paionus, ki nikakor ni grško.

Iz navedenega sledi, da so bila najstarejša naselja Peonijcev ob Vardarju (Axios). Ime Vardar so pričeli uporabljati šele v srednjem veku. Homer (Illiada, II, 850 in XXI, 158) ga opisuje pesniško kot bistro reko, dočim je pri Strabonu (Frg., VII, 21, 23) zelo kalna voda. Homer imenuje (II, XXI, 140, 152, 159) nekega junaka, sina Axiosa, ki je eponimos Pelagoncev. Vendar pa nosijo mnogi peonski junaki tudi v Iliadi grška imena. V Iliadi je pa tudi mnogo negrških imen, n. pr. Apisaon. To ime spominja na plemo Hipasinoi, ki jih omenja Appian (Illyr. 16) poleg tračanskih Bessov. Apisaona tudi Homer izrecno omenja kot Peonca (II, XVII, 350).

Svetozar Radojčić iz Beograda opiše v svojem članku »Porta speciosa iz Ostrogona in njene srbske inačice« najprej zahodna vrata stolnice v tem kraju. Navaja mnoge pisatelje, ki so pisali o teh vratih. Portal je bil zgrajen v letih 1188—1196 in se je zrušil leta 1764, nakar so ga rekonstruirali. Najboljšo risbo te rekonstrukcije je napravil Geza Lux. Avtor citira

mного primerov srbskih cerkva, kjer je motiv Marije Nikopoa mnogokrat upodobljen ravno v zvezi z božičnim evangelijem, kot n. pr. v ohridski cerkvi sv. Klemenca, v Dečanih itd. V samostanu Leskovo je lesena ikona, ki ilustrira neko božično himno in je presenetljivo podobna portalu v Ostrogonu. Mnoge sličnosti med slikami v srbskih cerkvah in ikonami dokazujejo, da je ikonografska kompozicija »Portae speciosae« popolnoma odvisna od poslikanih bizantinskih portalov. Po avtorjevem mnenju dominirajo sicer zahodni elementi pri stilu skulptur, kompozicija in vsebina pa je popolnoma bizantinska. Po svoji ikonografiji je portal v Ostrogonu soroden bizantinskemu vzorcem. Daje nam dragocene nove podatke za bizantinsko umetnost v času Komnenov. Vendar pa motiv bizantinske božične pesmi po bizantinskih slikarjih ni bil prenesen samo na portal v Ostrogonu. Podoben, samo nekaj mlajši, je Radovanov portal iz Trogira.

Kar se pa tiče ikonografije prerokov na »Porta speciosa« nam ta dokazuje, da je obstajala ikonografska povezava Nikopoeis s preroki v bizantinski umetnosti že v zadnjih desetletjih 12. stoletja. Ob koncu navaja avtor še nekoliko portalov, ki kažejo na veliko povezanost srbske in bizantinske umetnosti z ogrskimi umetniki v času Bele III., Nemanje in njegovih naslednikov.

V vsem članku se je avtor v splošnem oziral na umetniške zveze med vzhodom in zahodom; kar zadeva ikonografijo, se pa ni podrobneje spuščal v problem ogrsko-srbskih in ogrsko-dalmatinskih kulturnohistorijskih in umetniških zvez.

Fr. Stele omenja nekatere predromanske spomenike iz Slovenije, ki so zelo redki. Za sedaj pozna samo tri fragmente italo-karolinškega tropleternega ornamenta. Prvi ornament je našel avtor v župni cerkvi v Slivnici pri Mariboru, druga dva pa v zadnjem času v Batujah pri Vipavi.

Na Svetih gorah nad Šempetrom ob Sotli je pet cerkva, od katerih pa avtorja zanimata samo dve. To je cerkev sv. Martina, o kateri misli, da ima mnogo ostankov predromanske arhitekture. To potrjujejo skrbno izdelani vogali, ki so zidani iz obsekanega kamna, dočim so druge stene iz lomljenca, in pa portal, ki je zgrajen iz kamnitih gladko obdelanih blokov. Vendar je obok tako enostaven, kot ga lahko najdemo povsod v zgodnje-srednjeveški gradbeni umetnosti. Tak portal je predhodnik tipično romanskega portala. Tretji dokaz pa so okna, sestavljena iz treh slojev plošč, med katerimi so zidovi. Iz vseh treh kamnitih plošč so odprtine za okna izrezane. Vsi ti trije momenti, posebno pa okna, dokazujejo, da pripada ladja predromanskemu času; točnejše časovne dobe pa avtor ne določi.

Druga zanimiva cerkev sv. Jurija na Sv. gorah je le nekaj korakov oddaljena od cerkve sv. Martina. Enostavni portal iz skrbno sestavljenih kvadrov, čigar lok je izrezan iz enega kosa, ima vklesana neka črkam slična znamenja, ki so visoka 9—10 cm. Mogoče gre tu za varianto runske pisave. Še skoro bolj zanimiva pa je peščenjakova plošča, ki ima globoko vrezano neko figuro in še nekaj znakov. Figura stoji pred štirioglatim predmetom (mogoče je pa tudi, da sedi na njem), ki ji sega do pasu. Zakrivljeno roko ima stegnjeno na obe strani, kakor bi molila. Glava je okrogla, brez ušes, z vrezanimi ustnicami, trikotnim nosom in okroglimi očmi. Oblečena je v resno prilegajočo se obleko, ki sega do kolen, nato pa pada v pasovih navpično navzdol. Desno in levo od glave je nekaj znakov, ki so nekoliko podobni prej omenjenim. Vsekakor gre za predromansko figuro. Vogali so sezidani iz skrbno obdelanih kvadrov, ostalo zidovje je pa iz lomljenca. V južni steni sta ohranjeni dve prvotni okenski odprtini, ki se navznoter in navzven lijakasto razširita.

Iz vsega navedenega lahko sklepamo, da je tudi cerkva sv. Jurija nastala v predromanskem ali zgodnje-romanskem času.

Klebel Ernst piše v prispevku k zgodovini akvilejskih patriarhov, da je bila Akvileja nekako do leta 600 duhovno in prometno središče celega vzhodnoalpskega področja Istre in Venecije. Zgodovina vzhodnoalpskih

dežel pa tudi po letu 600 naprej ni razumljiva brez poznavanja oglejskega patriarhata. Zgodovina oglejskega patriarhata je mnogo važnejša za Slovence kakor pa za Italijane, katerim je bila vlada patriarhov tuja in je predstavljala zanje nalogo misijonarjenja po tujih deželah.

Značilno je, da nimamo celotne zgodovine oglejskih patriarhov. Avtor navaja posamezne anale, ki so majhne vrednosti. Življenjepise patriarhov je pa sestavil šele Belloni v 16. stoletju.

Kot temelj za kronologijo služijo različne vrste patriarhov. Najstarejša se konča pod patriarhom Nikolajem (1358), kateremu je dodanih še pet. Točno se vidi, da sestoji ta popis iz različnih poglavij, od katerih so nekatera natačnejša, druga pa manj zanesljiva. Nato avtor kritično obravnava mnoge vire in poskuša spopolniti vrsto patriarhov in njihovo zgodovino.

Joachim Werner opisuje sicer neznatne ali vendar važne dele konjske opreme. Predvsem ga zanima razno predrto okovje, bronasto ali srebrno. Take najdbe so važne, ker dokazujejo, da so bile v krajih, kjer so se ti predmeti našli, rimske konjeniške čete. Takega materijala, ki izvira iz julijsko-klavdijskega časa, so našli zelo veliko. Precej tipičnih okovov iz časa velikega batavskega upora leta 69 po Kr. nam je dala skupna bronasta najdba v Renu pri Doorwerthu, ki je pa že publicirana. Predmeti iz te najdbe so dveh vrst: iz litega bronca, ki predstavlja hrastovo listje, in stilizirani trikotni listi na dolgih pecljih. Tudi v ruševinah taborišča v Neusu so našli srebrne okove v nielo tehnik. Ti okraski pa niso vsi izsekani, nekateri so tudi polni.

Avtor našteva še celo vrsto najdišč in predmetov, ki jih časovno dodeli Klavdijevi dobi. Predmete s takimi ornamentami so izdelovali v različnih delavnicah, večinoma takoj v vojaških taboriščih.

Nekaj posebnega pa je bilo konjsko pokrivalo iz jermenja, ki so ga našli v Halternu. Kovinasti deli so bili podloženi z usnjem in prišiti na širokem usnjenem pasu, da pokrivalo ni moglo pasti konju z glave. Ohranjena je samo polovica tega dela. Ali je rimskega ali keltskega izvora, ni mogoče ugotoviti. Rastlinske motive so zelo uporabljali. V klavdijsko-Vespazijanovem času so rabili hrastovo listje z želodom in vinsko trto. Cvetne čaše in palmete so močno stilizirane. Na ozemlju severno od Alp so bili realistični motivi malo uporabljani.

Peter Glazema opisuje izkopavanje v srednjeveški cerkvi v Elstu (Nizozemska) in izven nje. Prvič je omenjena cerkev v Elstu v darilni listini 8. stoletja. Na istem mestu so kasneje sezidali gotško cerkev, ki je v bojih leta 1944 pogorela. S tem je bila dana možnost izkopavanja, ki je pokazalo lepo kronološko zaporedje. Avtorju se je posrečilo dokazati, da je stalo tukaj najprej rimsko svetišče v smeri S—J z odklonom proti zahodu. Našli so tudi rdeč tlak iz opeke in pod njim še fragmente neke freske. Tlak so odkrili v globini treh metrov. Temu sledi večji antični tempelj s celo in obdajajočim jo stebriščem v isti smeri. Velikost drugega svetišča je 23 × 50 m. Cela je imela 1,80 m debele zidove. Med celo in stebriščem je ca. 4 m širok prostor. Fasada svetišča je bila na južni strani, ker so tam našli dele skulptur. Poleg tega so odkrili še fragmente rdečega freskometa z linearnimi in rastlinskimi ornamentami, fragmente korintskega stebra in rozete. Vzhodno od tega svetišča so odkrili skupaj v neki jami lobanje pračiča, ovce in vola. Brez dvoma je to dokaz souvetaurilija — žrtvovanja.

Tretja zgradba je predromanska cerkev, od katere so našli samo ostanke zidu in del fundamenta na zahodni strani v smeri V—Z. Na tej je stala romanska cerkev v isti smeri, ki so ji pa kasneje prizidali še gotško zakristijo. Končno je bila na istem mestu sezidana večja gotška cerkev, ki je pa pogorela.

Začasna datacija po keramiki je naslednja: prvi tempelj je bil zgrajen za Vespazijana, drugi, večji, pa okrog leta 100 za Trajana. Tlak in zidovje teh objektov je s streho zaščiten, tako da je študij vedno mogoč na kraju

samem. V gotski cerkvi je bil zidan napis, iz katerega zremo, da je to cerkev posvetil v sedemdesetih letih škof Balderik (918—976).

Dyggve E. iz Kopenhagna, ki je mnogo sodeloval z jubilantom R. Eggerjem, zlasti pri izkopavanjih v Saloni, kjer je v prvi vrsti obravnaval starokrščanske spomenike, je tudi tukaj prispeval članek k zgodovini beme. V razpravi o duhovniški klopi izza oltarja obravnava prvovrsten znanstveni material, ki se tiče razvoja starokrščanskih cerkvenih zgradb.

Dvoranska cerkev kakor tudi posebej stoječa duhovniška klop sta posebno važni za pokrajine severno in vzhodno od Jadrana. Te oblike so se posebno dolgo zadržale v teh krajih. Avtor zagovarja mišljenje, da so take zgradbe nastale pod vplivom od zunaj, in sicer iz orient (Sirije). Egger je ugotovil, da so polkrožni zidovi izza oltarja redno, če že ne klop za duhovnike, kar je običajno, vsaj temelj ali zadnja stena za duhovniške sedeže.

V prvih najstarejših (še zasebnih prostorih) so bili okrog prenosljivega oltarja postavljeni sedeži za najstarejše. Lahko pa izvira tako postavljanje iz cesarskega triklinija, kjer je stal prestol pod ciborijem, ki je bil pokrit z velom. Dalje pojasnjuje avtor, v koliki meri je vplival ravno dvor s svojim ceremonialom na način gradnje ciborija in na to, da sta bila tako oltarna menza kakor škofov sedež dovolj vidna in prirejena za počestčenje. Svobodno stoječa duhovniška klop je, sodeč po njenem tipu, pri nas zelo zgodaj v rabi. To nam ponovno dokazujejo najdbe iz Pulja, Akvileje, Poreča in Salone, kjer je avtor ta problem preiskoval s podporo Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti v Zagrebu.

J. Klemenc

Saria Balduin: *Noricum und Panonien*. Historia, Zeitschrift für alte Geschichte, Jahrgang I., 1950 (izšel leta 1951, Heft 3., S. 436—486).

Poleg pregleda novejših rezultatov od leta 1940—1950 omenja avtor tudi novejšo tujo literaturo, ki jo tu navajam tudi jaz. Tako izhaja na Dunaju od leta 1951 pod uredništvom R. Nolla »Nachrichtenblatt für die Forschungsarbeit über die Römerzeit Österreichs« pod naslovom »Pro Austria Romana«. List je hektografiran in služi predvsem za informacijo svojim strokovnim članom. Izmed novejših literature navaja delo Rudolfa Eggerja »Kärnten in Altertum«, Klagenfurt 1941, kjer je podana zgodovina Koroške v antiki.

Rudolf Egger podaja v delu »Oberösterreich in römischer Zeit« zgodovino avstrijske province Gornje Avstrije v rimskem času.

Otto Lamprecht je opisal v knjižni zbirki »Geschichte Österreichs in Einzeldarstellungen«, Heft I., rano dobo avstrijskih dežel do leta 976 pr. Kr.

Razprava Franca Miltnerja »Römerzeit in österreichischen Landen«, Innsbruck 1948, je pa namenjena širšemu krogu bralcev.

A. Alföldi je izdajal »Dissertationes Pannonicae«, ki so pa po njegovem odhodu iz Budimpešte prenehale. V delih te serije je Alföldi podal zelo veliko materiala tudi iz našega dela rimske Panonije.

V predzgodovinskem delu obravnava avtor predvsem tri probleme:

1. Venetske napise iz južnega Norika, kjer navaja mišljenje E. Vettera (*Carinthia* I., 140, Jg. 1950, str. 130). Na vsak način je značilno dejstvo, da so Veneti prvi narod, ki so prevzeli od Etruščanov njihovo pisavo.

2. Norejo, kjer vprašanje bitke tudi v deceniju 1940—1950 še ni prišlo v stadij mirovanja. Pokojni W. Schmid je zastopal mnenje, da se naselbina St. Margarethen am Silberberg v Gornji Štajerski ujema z Norejo, kar pa večina arheologov odklanja. Miltner misli, da bi bila Noreia lahko velika keltska naselbina v keltskem taborišču pri Bistrici ob Dravi. Max Schilcher smatra v razpravi »Noreia, der Ort der Kimberschlacht, Arbeiten aus dem Institut für allgemeine und vergleichende Sprachwissenschaft, heraus-